

PAUL GYULAI

RAPORT PRELIMINAR DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ LA CETATEA LITA

Lucrările au fost efectuate în cadrul activității practice cu cercul „Prietenii muzeului și al monumentelor“ avînd dublu caracter: de intervenție și sondaj arheologic.

A.a. Cetatea Lita este localizată în hotarul dintre comunele Săvădisla și Băișoara. Administrativ, inițial, aparținea satului Lita, com. Săvădisla iar în prezent, printr-o dispoziție județeană aparține satului Săcele, com. Băișoara. Se situează la sud-vest de com. Săvădisla, la vest de drumul județean, care leagă Valea Someșului cu Valea Arieșului.

Cetatea are un bogat istoric. De două ori — după invazia tătarilor din 1241—1242 și între anii 1586—1588 — a devenit centrul administrativ al Transilvaniei, sediul voievozilor și vicevoievozilor, al guvernatorului Transilvaniei. Parțial a fost distrus cu ocazia asediului din 1662. A fost părăsit la începutul secolului al XVIII-lea, în timpul Habsburgilor.

Nu ne-a rămas un plan sau o vedere contemporană.

Prima descriere istorice-arheologice avem de la istoricul Jakab Elek (în *Archaeologiai Közlemények*, XI, 2, 1877, pp. 66—68). Cu această ocazie a fost executată un plan și au fost luate primele fotografii.

B.a. Scopul urmărit, în prima fază, a lucrărilor era aceea de a curăța suprafața ruinelor cetății de vegetația, care nu permitea

nici-un fel de acționare arheologică. Cu această ocazie am făcut și primele investigații pentru a stabili componentele arhitecturale a cetății. S-a observat că cetatea Lita se compune din două nivele: Curtina inferioară și curtea superioară. Intrarea în cetate se făcea dinspre partea de sud-est, în dreptul marelui bastion care era hexagonal sau octogonal.

În a doua fază a lucrărilor de la Cetatea Lita am efectuat un sondaj în interiorul bastionului în scopul stabilirii planului și locul exact al porții de intrare. Avînd în vedere că interiorul a fost umplut de o mare cantitate de dărîmături, pe care trebuia s-o înlăturăm, nu am reușit, în campania actuală, să ajungem la nivelul de călcare de odinioară. Săpăturile au fost mult încetinite și de faptul că dintre dărîmături, la un moment dat, au ieșit numeroase fragmente arhitecturale, sculptate artistic însoțite și de alte piese de interes istoric.

a. Piese de importanță deosebită:

1. Inel de argint; Poartă urme de aurire. Este un model deosebit, se compune dintr-un inel cu secțiunea dreptunghiulară pe care s-a înfășurat, la mijloc, un lăntișor cu ochiuri, ovale, fiind flancat în stînga și dreapta de cite două rînduri de sîrmă împletită. După această tehnică piesa se poate data în sec. XV.

2. Fragmentele unei uși cu scut și blazon. Blazonul reprezintă un cap de bour cu stea

și lună. Este lucrat în stilul renașterii toscane cu afinități cu cele executate în ambianța școlii clujene la începutul secolului al XVI-lea. Stema prezintă asemănări flagrante cu cea din Capela Lazó din catedrala de la Alba Iulia și care a fost atribuită vicevoievodului Barlabássi Lónárd.

3. Fragmente arhitectonice în stilul renașterii.

4. Fragmente ceramice și de cahlă (sec. XV—XVI.)

D. Avînd în vedere caracterul de sondaj al lucrării, documentația grafică se va executa după ce planul cetății va fi cunoscut cu siguranță.

E. Lucrările de curățire au repus în adevărată sa valoare monumentul. Este de dorit ca ele să se repete succesiv, an de an, urmate și de săpături care să aibă drept scop stabilirea planului general, etapele de construire, caracterul arhitectural, valoarea istorică și artistică.

Investigațiile să fie urmărite de lucrări de consolidare și de restaurare, incluse în

planul național al O.P.C.N. După aceasta poate urma valorificarea muzeistică și turistică. Valorificarea științifică va începe numai după ce vor fii terminate lucrările începute în anul 1978.

Cercetările, să se continue în cadrul activității cercului „Prietenii muzeului și al monumentelor“ în cadrul taberelor de vară, la nivelul județului.

G. Documentația se va depune la Muzeul de istorie al Transilvaniei.

H. Materialele rezultate din săpăturile din 1978 sînt depuse la Liceul de matematică-fizică nr. 3 din Cluj-Napoca fiind folosite în procesul educativ-instructiv cu ocazia activităților cu cercul amintit de către subsemnatul și de către Prof. Palkó Attila, din colectivul de conducere al șantierului. La terminarea lucrărilor piesele de interes național vor fii încadrate în patrimoniul Muzeului de Istorie al Transilvaniei pentru păstrarea definitivă.